

Спосабы разбудзіць бібліятэку, альбо Інтэрактыўныя метады спазнання кніжнай культуры

Загадчык сектара
Нацыянальнай
бібліятэкі Беларусі

У 2017 г. Беларусь чакае значная падзея – 500-годдзе беларускага кнігадрукавання. Для бібліятэк гэта выдатная нагода заявіць пра сябе ў грамадстве, стаць папулярным і нават модным месцам у горадзе. Хто можа найлепш за бібліятэкі прадставіць кнігу як унікальны феномен культуры? Шматлікія бібліятэкі Беларусі сёння актыўна працуюць на папулярызацыю кніг і чытання, арганізуюць цікавыя і запатрабаваныя мерапрыемствы.

Напярэдадні юбілею ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі (НББ) стартаваў культурна-асветніцкі праект «У госці да кніг», скіраваны на развіццё цікавасці да кнігі і папулярызацыю нацыянальнай кніжнай спадчыны. Праект рэалізуецца пераважна праз культурна-асветніцкія заняткі для дзяцей у Музеі кнігі НББ. На занятках, якія праводзяцца ў даступнай і займальнай форме, дзеці атрымліваюць новыя веды пра багацце і разнастайнасць беларускай кніжнай культуры.

На сённяшні дзень праект «У госці да кніг» уключае пяць серый заняткаў: «Клуб кніжных прафесараў», «Урокі ў музеі», «Музейныя чытанні», «Заняткі на выставе», «Тайны праваслаўнай кнігі».

«Клуб кніжных прафесараў» уяўляе суцэльны курс і ўключае дзевяць заняткаў. На працягу навучальнага года дзеці наведаюць бібліятэку кожны месяц. Праграма прадстаўляе цэласную сістэму, арыентаваную на мэтанакіраванае далучэнне дзяцей да бібліятэкі і тэматыкі кніжнай культуры. Гэта серыя накіравана на адмаўленне ад эпізадычнай агляднай экскурсіі на карысць формам, якія прадугледжваюць сістэматычныя кантакты з канкрэтнай аўдыторыяй.

«Урокі ў музеі» – серыя, арыентаваная на супрацоўніцтва са школамі. Тэматыка заняткаў падрыхтавана на падставе школьнай праграмы і прадугледжвае сувязь навучальнай і пазанавучальнай дзейнасці на базе бібліятэкі. Гэта ўрокі, якія праходзяць не ў звычайнай абстаноўцы класа, а ў Музеі кнігі НББ. Заняткі будуцца з выкарыстаннем кніжнага фонду і экспазіцыі музея для больш глыбокага вывучэння прадмета. Школьнікі атрымліваюць веды па школьным прадмеце разам з новымі ўражаннямі, а таксама могуць праявіць свае творчыя здольнасці. Серыя заняткаў «Урокі ў музеі» была ўключана Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь у «Метадычныя рэкамендацыі па правядзенні ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі 1 верасня першага ўрока і мерапрыемстваў, прысвечаных Дню ведаў і Дню беларускага пісьменства» [4].

Серыя «Музейныя чытанні» мае на мэце адрадыць традыцыю чытання ўслых, вярнуць прэстыж чытанню,

зрабіць яго папулярным заняткам, прывіць любоў да чытання і прадэманстраваць, што бібліятэка і музей могуць стаць месцам захапляльнага чытання. Каб для дзіцяці чытанне асацыіравалася з радасцю, а не з нудой і прымусам, любоў да чытання трэба выходзіць. Акрамя таго, дзеці любяць, калі ім чытаюць дарослыя, тады яны адчуваюць сваю значнасць і што іх любяць.

«Заняткі на выставе» прапануюць дзецям знаёмства з часовымі выставамі, якія адбываюцца ў Музеі кнігі НББ, і даюць магчымасць чарговы раз прывабіць іх у бібліятэку.

«Тайны праваслаўнай кнігі» расказваюць пра гісторыю і традыцыі праваслаўнай рукапіснай і друкаванай кнігі, дапамагаюць праз кнігу заснаваць праваслаўнай культуры. Заняткі прызначаны для вучняў ўдзельных школ і ўсіх зацікаўленых.

У апошні час у педагагічнай літаратуры звяртаецца ўвага на выпрацоўцы новых метадаў адукацыі і выхавання актыўнага чалавека, здольнага да інавацый у любой галіне, гатовага да творчай дзейнасці, у ажыццяўленні якой ён можа выходзіць за рамкі звыклага, стэрэатыпа. Выкарыстанне інтэрактыўных метадаў з'яўляецца неабходнай умовай аптымальнага развіцця і тых, хто вучыцца, і тых, хто вучыць. Яно стымулюе педагога да пастаяннай творчасці, а ў гэтай сувязі да ўдасканалвання, прафесійнага і асобавага развіцця [3].

Наватарства праекта «У госці да кніг» заключаецца ў выпрацоўцы і выкарыстанні актыўных і інтэрактыўных метадаў пазнання кніжнай спадчыны. Актыўныя метады – гэта формы ўзаемадзеяння дарослага і дзяцей падчас занятку, калі дзеці не пасіўныя слухачы і назіральнікі, а актыўныя ўдзельнікі. Інтэрактыўныя метады – метады навучання, заснаваныя на ўзаемадзеянні не толькі вядучага занятку і дзяцей, а таксама ўсіх удзельнікаў групы паміж сабой. Актыўнае і інтэрактыўнае навучанне – гэта дыялогавае навучанне, падчас якога ажыццяўляецца ўзаемадзеянне і эмацыйная аднасць ўдзельнікаў. Пры выкарыстанні інтэрактыўных формаў роля дарослага рэзка змяняецца, яна перастае быць цэнтральнай. Актыўнасць дарослага саступае месца актыўнасці дзяцей, а заданнем дарослага становіцца стварэнне ўмоў для праяўлення іх ініцыятывы [1; 5]. Інтэрактыўнае навучанне дае магчымасць якасна змяніць узаемадзеянне, зрабіць яго прывабным для групы. Аднак, трэба памятаваць, што выкарыстанне гэтых прыёмаў не з'яўляецца самамэтаю, а толькі сродкам дасягнення той атмасферы ў групе, якая садзейнічае

разуменню тэмы, фарміраванню пазітыўных адносін да яе.

Разгледзім метады, якія выкарыстоўваюцца на занятках праекта «У госці да кніг» і дапамагаюць прыцягнуць дзяцей да актыўнага пазнання кнігі.

Лекцыя-гутарка, альбо «дыялог з аўдыторыяй», з'яўляецца найбольш пашыранай формай актыўнага ўцягвання ўдзельнікаў групы ў працэс пазнання. Такая форма камунікацыі практыкуецца практычна на кожным занятку праекта «У госці да кніг». Да ўдзелу ў гутарцы ўдзельнікаў занятку можна прыцягнуць пытаннямі напачатку і па ходу лекцыі. Пытанні могуць быць як простымі (напрыклад, «Ці ведаеце вы, у якім горадзе нарадзіўся Францыск Скарына?»), так і праблемнымі (напрыклад, «Хто такі наватар? У чым наватарства Францыска Скарыны? Ці проста быць наватарам?»). Пытанні не толькі дапамагаюць наладзіць кантакт з аўдыторыяй, разварушыць яе, засяродзіць увагу дзяцей на асобных аспектах тэмы, а таксама зразумець глыбіню ведаў аўдыторыі, каб адэкватна падаваць матэрыял.

Абмеркаванне дазваляе ўдзельнікам групы выказацца, пачуць розныя меркаванні і аргументы, зрабіць аналіз і высновы. Абмеркаванне як метады базіруюцца на пытаннях адкрытага тыпу. Напрыклад, пры абмеркаванні партрэта Францыска Скарыны вядучы занятку задае пытанне «Асоба, адлюстраваная на партрэце, – гэта гістарычная постаць, чалавек з мінулага альбо наш сучаснік? Чаму вы так мяркуеце?». Удзельнікі групы адказваюць на пытанне з прывядзеннем доказаў таго, што гэта гістарычная асоба. Пры гэтым дзеці старанна разглядаюць партрэт, і пры сумесным дэталёвым апісанні яго дасягаецца асноўная мэта – запамінанне партрэта першадрукара.

Ролевая гульня – гэта канструяванне, разыгрыванне ўдзельнікамі групы сцэнкаў з загадзя размеркаванымі ролямі ў інтэрсах авалодання вызначанай жыццёвай сітуацыяй. Дзеці праяўляюць ініцыятыву і становяцца паўнаважнымі ўдзельнікамі працэсу пазнання.

Заняткі «Францыск Скарына» прапануюцца зваршыць прэс-канферэнцыяй. Вядучы занятку просіць адно дзіця з групы пабыць «экспертам» («прафесарам-скарыназнаўцам»), астатнім – прадстаўнікамі прэсы. Дзеці павінны сфармуляваць пытанні і задаць «эксперту». Неабходнасць сфармуляваць пытанне па тэме актывізуе дзейнасць розума, а чалавек адказа на сваё пытанне канцэнтруе ўвагу слухачоў. «Эксперт» мае магчымасць праявіць свае інтэлектуальныя і творчыя здольнасці. У выніку адбываецца ненавязлівае паўтарэнне і засвойванне тэмы ўсёй групай.

На занятку «Быць бібліятэкарам і музейнікам – не сумна» дзецям прапануюцца паглядзець на бібліятэку і музей не толькі як карыстальнікам і наведвальнікам. Падчас заняткаў яны становяцца бібліятэкарамі і

ажыццяўляюць пошук дакументаў у электронным каталогу, спрабуюць адшукаць кнігу ў фондзе і абслужыць карыстальніка. У музеі ўдзельнікам прапануюцца сітуацыі, калі яны могуць паспрабаваць сябе ў якасці музейнага наглядчыка, навуковага супрацоўніка і экспазіцыянера. У канцы занятку дзеці могуць свядома параўнаць арганізацыю працы ў бібліятэцы і музеі, выдзеліць асноўныя службовыя абавязкі супрацоўнікаў, пералічыць неабходныя прафесійныя якасці.

Работа ў малых групах дапамагае ўцягнуць у актыўны працэс дзейнасці ўсіх удзельнікаў, у тым ліку тых, якія ў вялікай групе заставаліся пасіўнымі. Яна завяршаецца прэзентацыяй калектыўнай работы і абмеркаваннем яе вынікаў.

На занятках праекта «У госці да кніг» актыўна выкарыстоўваецца гэты метады і дзеці ў малых групах: – ствараюць дызайнерскі партрэт Ф. Скарыны, калі ім прапануюцца колерам выдзеліць найбольш важныя

элементы на малюнку і абгрунтаваць, чаму менавіта яны былі выбраны для перадачы зместу;

– складваюць з разрозненых словаў сказы з твораў Ф. Скарыны (альбо Ф. Багушэвіча на занятку «Францішак Багушэвіч – абаронца сляян і мовы беларускай») з абмеркаваннем зместу;

– складваюць з пазлаў партрэт Ф. Скарыны альбо тытульны аркуш кнігі першадрукара, выяву ініцыяла і іншага з абмеркаваннем малюнка, які атрымаўся.

Гульня-пантаміма не толькі паляпшае настрой групы, аб'ядноўвае яе, але і развівае невербальнае мысленне. Яна можа ўжывацца ў пачатку, сярэдзіне альбо ў канцы занятку.

У пачатку занятку гульня выкарыстоўваецца ў якасці размінкі – лёгкага ў псіхалагічным плане практыкавання, закліканага згуртаваць групу, крыху «разгрэць», разварушыць эмацыйную сферу. Напрыклад, паказаць Францыска Скарыну без слоў. Для таго, каб паспяхова выканаць заданне, трэба даволі няблага валодаць творчай фантазіяй, уласным целам і мімікай.

У сярэдзіне занятку гульня-пантаміму можна выкарыстаць як «паўзу». Напрыклад, падчас занятку «Формы і матэрыялы кнігі» пры расказе пра кнігі старажытнай Індыі аднаму з дзяцей групы прапануюцца паказаць дрэва, лісце якога выкарыстоўвалася ў якасці матэрыялу для стварэння кніг. Толькі адно дзіця, якое паказвае пантаміму, ведае правільны адказ. Ён

павінен па-майстэрску паказаць пальму, каб усе здагадаўся. Безумоўна, гэта будзе момантам эмацыйнай разрадкі для групы. А калі «акцёр» выдатна справіцца, то гэты матэрыял для пісьма група запомніць дакладна.

У канцы занятку гэта гульня з'яўляецца добрым эмацыйным момантам, каб група развіталася ў добрым настроі і з жаданнем вярнуцца ў бібліятэку. Напрыклад, на занятку «Быць бібліятэкарам і музейнікам – не сумна» ў экспазіцыі Музея

кнігі НББ знаходзім кнігу вялікага фармату. Група становіцца ланцужком за вядучым занятку, які нібыта адчыняе вітрыну, дастае кнігу і перадае яе дзіцяці. Дзеці павінны перадаваць кнігу і пры гэтым пластыкай і мімікай паказаць, якая яна вялікая і цяжкая.

Гульня-асацыяцыя – гульня, якая развівае асацыятыўнае мысленне, здольнасць будаваць лагічныя ланцужкі, узабагачае слоўнікавы запас. Гульня можа быць рознай ступені складанасці і рознаварыянтнай у залежнасці ад узросту групы. Самы прасты спосаб: знайсці асацыяцыі да слова «кніга». Дзеткі могуць іх агучваць, а могуць запісваць на паперках, а пасля вядучы занятку аналізуе адказы разам з групай. Практыкуюцца і такія, больш складаны, варыянт: падбіраем тры асацыяцыі да «Францыска Скарыны», затым асацыяцыі да папярэдніх асацыяцый і так далей па ланцужку. На пятай асацыяцыі спыняемся і спрабуем паглядзець, ці асацыююцца словы, да якіх прыйшлі, з першадрукаром. Можна прапанаваць скласці сказы з ужываннем апошніх асацыяцый, якія б характарызавалі Ф. Скарыну.

Тэатральныя імправізацыі спрыяюць збліжэнню дзяцей, раскрыццю іх творчых здольнасцей, набліжэнню да ведаў не толькі праз розум, а таксама праз пачуцці і эмоцыі. Занятак «Замкавая культура Беларусі» прысвечаны гісторыі замкаў і замкавым бібліятэкам Беларусі. На занятку вядучы расказвае таксама пра замкавыя тэатры. Дзеці маюць магчымасць у экспазіцыі Музея кнігі НББ убачыць адзіны ў Беларусі экзэмпляр XVIII ст. драматычных твораў Уршулі Радзівіл «Камедыі і трагедыі» з травюрамі М. Жукоўскага, выкананымі па эскізах княгіні з узаўвяданнем сцэнічнай прасторы нясвіжскіх спектакляў. Занятак завяршаем невялікай тэатральнай пастаноўкай. Дзеці выцягваюць ролі, якія загадзя прапісаны на паперках (Князь, Княгіня, Пісар і г. д.). Вядучы чытае тэкст, а дзеці павінны адразу рэагаваць і імправізаваць.

Творчыя заданні дазваляюць праявіць індывідуальныя здольнасці, замацаваць тэарэтычную частку занятку і творча паглядзець на аб'ект пазнання. На занятках практыкуюцца наступныя творчыя заданні:

1. Падпісанне паштоўак. Напрыклад, занятка «Посткросінг з Францыскам Скарынам» пачынаецца са знаёмства з паштоўкамі, якія былі выдадзены НББ ў серыі «Мастацкая Скарыніна». Прэзентуюцца камплекты паштоўак, адзін з якіх уключае рэпрадукцыі твораў знакамітага беларускага мастака і этнографа Язэпа Драздовіча, прысвечаныя асобе першадрукара.

Другі – рэпрадукцыі твораў вядомага айчыннага мастака Мікалая Байрачнага, падрыхтаваных адмыслова для выдання А. Клышкі «Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга». Праз серыю мастацкіх работ у яркіх вобразах ілюстравецца апавед пра жыццё і творчую дзейнасць славуэтага беларускага асветніка. У канцы дзеці падпісваюць паштоўкі з выявамі першадрукара знаёмым і сябрам.

2. Размалёўкі. Яны ўяўляюць сабой займальны працэс ператварэння чорна-белых вобразаў у калярковыя. Пасля творчага працэсу выява становіцца яркай і вясёлай. Гэта заданне выкарыстоўваецца на занятках «Францыск Скарына», «Рукапісная кніга», «Замкавая культура Беларусі» і інш.

Ужыванне актыўных і інтэрактыўных метадаў на занятках праекта «У госці да кніг» дапамагае выклікаць інтарэс у дзяцей да тэматыкі кніжнай культуры, спрыяе эфектыўнаму засваенню матэрыяла, узаемадзеянню і творчаму мысленню.

ЛІТАРАТУРА

1. **Багнюк, И. В.** Интерактивные методы и формы социально-педагогической работы с учащимися : метод. реком. / И. В. Багнюк, А. П. Безрукова. – 5-е изд., стереотипное. – Минск : Респ. ин-т профессионального образования, 2015. – 60 с.

2. **Двуличанская, Н. Н.** Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций / Н. Н. Двуличанская // Наука и образование: научное издание МГТУ им. Н.Э. Баумана [Электронный ресурс]. – 2011. – № 4. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/interaktivnye-metody-obucheniya-kak-sredstvo-formirovaniya-klyuchevykh-kompetentsiy> – Дата доступа: 13.08.2016.

3. **Кашлев, С. С.** Интерактивные методы обучения : учебно-метод. пособие / С. С. Кашлев. – 2-е изд. – Минск : ТетраСистемс, 2013. – 222 с.

4. **Метадычныя рэкамэндацыі па правядзенні ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі 1 верасня першага ўрока і мерапрыемстваў, прысвечаных Дню ведаў і Дню беларускага пісьменства** // Настаўніцкая газета. – 2 жн. 2016. – С. 6–7.

5. **Привалова, Г. Ф.** Активные и интерактивные методы обучения как фактор совершенствования учебно-познавательного процесса в ВУЗе / Г. Ф. Привалова // Современные проблемы науки и образования [Электронный ресурс]. – 2014. – № 3. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=13161>. – Дата доступа: 29.07.2016.

Summary

Interactive methods of studying the book culture and popularization of libraries.